

Türkiye’de Haftalık Ortalama Fiili Çalışma Süreleri Dinamikleri Üzerine Bir İnceleme

Musa Öztürk¹

Özet

Çalışma kavramı tarih boyunca süregelen bir evrim süreci geçirmektedir. Kapitalist üretim ilişkilerinin yaygınlaşmasıyla birlikte neoliberal anlayışın da etkisiyle artan rekabet ortamı emeğin istismarına odaklı bir yaklaşımı öne çıkarmış ve bu durum da ulusal ve uluslararası kurumlara ve standartlara olan talebi uyandırmıştır. Bu talep doğrultusunda Uluslararası Çalışma Örgütü başta olmak üzere “çalışma” kavramının içeriği ve sınırları belirginleşmeye başlamış ve işgücü piyasasının işleyişine dair standartlar oluşturulmuştur. İşgücü piyasalarının sağlıklı biçimde analiz edilebilmesi için istihdam ve işsizlik verilerinin yanı sıra çalışma sürelerinin düzeyi ve yapısına ilişkin dinamiklerin incelenmesi gereklidir. Bu çalışma, Türkiye’de haftalık çalışma saatlerinin zaman içindeki seyrini, yapısal özelliklerini ve cinsiyet ile sektörler itibarıyla farklılaşmasını ele almaktadır. OECD ülkeleri arasında en uzun haftalık çalışma sürelerine sahip olan Türkiye özelinde yapılan incelemede, erkeklerin kadınlara kıyasla daha uzun saatler çalıştıkları ancak aradaki farkın kapanma eğiliminde olduğu, bu durumun büyük ölçüde uzun dönemli yapısal nedenlerden kaynakladığı ve çalışma saatlerinin sektörel olarak farklılaştığı tespit edilmiştir. Buradan hareketle politika yapımcıların istihdama dair genel verilerin yanı sıra çalışma saatlerine de odaklanmaları gerektiği tespit edilmiştir.

1. Giriş

İktisadi hayatın olmazsa olmaz bileşenlerinden olan işgücünde dinamiklerin incelenmesi mikro ve makro ekonomik analizler için oldukça önemlidir ve bu nedenle yoğun bir şekilde araştırılmaktadır. İşgücü üzerine yapılan çalışmalar genel olarak istihdam ve işsizlik oranlarına yoğunlaşmakla birlikte zaman içinde genç istihdam, cinsiyete göre istihdam ve atıl işgücüne

1 Doç. Dr., Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi, Bankacılık ve Sigortacılık Bölümü
E-Posta: musaozturk@isparta.edu.tr ORCID: 0000-0002-0902-5787

yönelik çalışmalarla derinleşmiştir. Bununla birlikte haftalık çalışma sürelerine yönelik çalışmalar hala yeterli seviye de değildir. Bu açığı kapatmak üzere, çalışmada Türkiye özelinde haftalık çalışma saatlerinin dinamiklerinin keşfine yönelik bir araştırma sunulmakta, ortalama fıli çalışma sürelerinin zaman içindeki değişimi, yapısal özellikleri ve bu değişimin cinsiyete ve sektörlerle göre farklılaşması incelenmektedir.

2. “Çalışma” Üzerine Genel Çerçeve

“Çalışma” tarih boyunca dönemin şartları ve koşulları gereği farklılık gösteren bir fıldır. Sanayi devrimi öncesi sosyal yapılanma ile sanayi devriminin başladığı dönemdeki sosyal yapılanma farklıdır, günümüzde ise “çalışma” fıli oldukça heterojen bir hal almıştır.

Kapitalist üretim sürecinin baskın olarak kabul görmeye dönemlerden itibaren firmaların ve devletlerin rekabet üstünlüğü sağlamak için işgücünün emeğini istismar etmeye yönelmeleri özellikle sosyal koruma rejimi yeteri kadar oturmamış olan ülkelerde yapısal sorunların baş göstermesine neden olmuştur. Bu durumda mağdur edilen işgücünün haklarını korumak ve kollamak adına başta 1919 yılında kurulan Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) olmak üzere çeşitli kurum ve kuruluşlarca normlaştırma ve standartlaştırma yapılmıştır. Bu doğrultuda Uluslararası Çalışma Normları şekillenmiş ve çalışanların yararının gözetilmesi ve korunması için ilke ve kurallar netleştirilmiştir. Bu kuralların temelinde eşit rekabet koşullarını sağlamak, işçi ve çocukların sağlıklarını korumak ve çalışma koşul ve sürelerinin çerçevesini savunan politik ve sendikal yapılanmalar yer almaktadır. I. Dünya Savaşı sonrasında imzalanan “Versailles Barış Antlaşması” metninde de evrensel barışın ön koşulu olarak sosyal adaleti sağlamanın ve korumanın önemine yer verilmiş, haftalık ve günlük azami çalışma süreleri, çocuk istihdamı, eşit işe eşit ücret ve tatil hakkı başta olmak üzere hakların tanımlanması yapılmıştır (Yıldırım, 2011: 33-34).

Washington Uzlaşısıyla birlikte kurgulanan “yeni dünya düzeni” ile piyasa merkezli yaklaşımın öne çıkması, bir taraftan kamu müdahalesinin en aza indirilmesi diğer taraftan da rekabetin çok boyutlu olarak işlerliğinin teminat altına alınması (Şen, 1998, Şen, 2005a; Şen, 2005b; Lee, McCann and Messenger, 2007: 7) emek piyasası üzerinde “haklar” tartışmalarını alevlendirmiştir. Neo liberal anlayışın emeği bir nevi meta olarak ele alması, işçi çalıştırmayı maliyet unsuru olarak değerlendirmesi ve işverenlere tam yetki sağlaması iş ve sosyal güvenlik hukukuna dair ihtiyacın yeniden gündeme gelmesine neden olmuştur (Mütevellioğlu, 2009: 9). Buna paralel olarak işgücünün çalışma ile serbest zaman kullanımı arasında tercihte

bulunduğu üzerine kurgulanmış olan işgücü arzı teorisi de optimal çalışma süresinin tespiti için kişinin tercihleri, ücret seviyesi ve ücret dışı gelirin öne çıktığını belirtmektedir (Bakış, Polat ve Ulus, 2018: 110). Çalışma koşulları ve saatleri ise modellerde doğrudan yer almamaktadır.

Neoliberal yaklaşım doğrultusunda işleyen işgücü piyasasında “çalışma” standartları ve iş ve çalışma hukuku büyük ölçüde benzer hale gelmiştir. İşçilerin işverenler karşısında doğal olarak zayıf durumda olması nedeniyle ortaya çıkan iş ve çalışma hukuku temelde işçiyi koruma ilkesine dayanmaktadır. Buna paralel olarak ilgili mevzuatlarda işçi yararına düzenlemeleri göz önünde bulundurarak hazırlanmıştır. Burada kritik nokta çalışma süreleri ve fazla çalışmanın tanımlanmasıdır (Dursun, 2024: 29). Zira özellikle gelişme sürecinde olan ülkelerde genel eğilim işgücünün fazla çalışmaya zorlanması yönündedir ve bu nedenle bu ülkelerde azami çalışma süresinin tanımlanmasına gidilmektedir. Çalışanların da talep ettiği üst sınır tanımlandığında işçilerin fazla ücret alma yolu açılmakta (Akın, 2011: 776) ve dolayısıyla emeğin istismarı görece azalmaktadır.

Çalışanların sağlıklı ve güvenli iş yerlerinde çalışmaları gerekir ve çalışma süreleri sağlıklı bir çalışma hayatının temel bileşenidir. Bu açıdan çalışanlar talep etseler de fazla çalışmanın negatif dışsallığı söz konusudur. İlgili literatürün de işaret ettiği üzere çalışma süresinin sağlık üzerinde uyku bozuklukları, kardiyovasküler sistem, ruh sağlığı ve hastalıkları, kas-iskelet sistemi, kanser gibi konularda doğrudan ve sosyal yaşam, verimlilik, iş güvenliği-iş kazaları gibi konularda da dolaylı etkileri bulunmaktadır (Uğurlu ve Yıldız, 2024: 10-12).

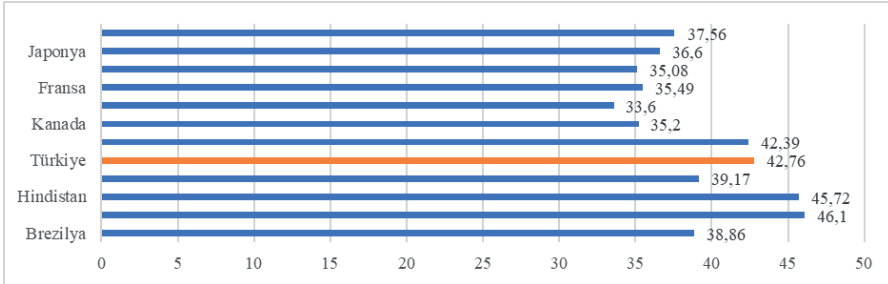
3. Türkiye’de Çalışma Saatleri Dinamikleri

Türkiye, İnsan Hakları Evrensel Bildirgesinin (Md. 23) “Çalışan her kimsenin kendisine ve ailesine insanlık haysiyetine uygun bir yaşayış sağlayan ve gerekirse her türlü sosyal koruma vasıtalarıyla da tamamlanan adil ve elverişli bir ücrete hakkı vardır.” maddesine paralel olarak Türkiye Cumhuriyeti Anayasası madde 50’de “Kimse, yaşına, cinsiyetine ve gücüne uymayan işlerde çalıştırılmaz. Küçükler ve kadınlar ile bedeni ve ruhi yetersizliği olanlar çalışma şartları bakımından özel olarak korunurlar. Dinlenmek, çalışanların hakkıdır.” ve anayasa 55. maddede “Ücret emeğin karşılığıdır. Devlet, çalışanların yaptıkları işe uygun adaletli bir ücret elde etmeleri ve diğer sosyal yardımlardan yararlanmaları için gerekli tedbirler alır.” ifadesiyle ücreti ve dinlenmeyi çalışanların bir hakkı olarak tanımlamakta ve çalışma sürelerinin çerçevesini belirlemektedir.

İşin niteliğine göre değişmekle birlikte genel olarak çalışma süresi haftada en çok 45 saattir ve bu saatlerin çalışma günlerine eşit olarak dağıtılması genel olarak kabul edilir. Bununla birlikte 18 yaşından küçük olanlar, gebeler, madenciler ve turizm sektörü için istisnalar mevcuttur. Çalışma kesintisiz bir faaliyet değildir, belli aralıklar verilmesi, hafta tatili uygulaması ve telafi olanakları mevcuttur ve fazla çalışılması durumunda bunun karşılığının olması gerekmektedir (Rehberlik ve Teftiş Başkanlığı; Köseoğlu ve Kabul, 2014: 264; Bursal ve Şentürk, 2022: 72).

Türkiye’de işgücü piyasası tartışmaları genel olarak kişi sayıları (*extensive margin*) üzerinden yürümektedir. İşgücü sayısı, istihdam oranı, işsiz sayısı ve cinsiyete dair çalışmalar öne çıkmakla birlikte çalışma saatlerinin dinamikleri (*intensive margin*) ihmal edilmektedir. Halbuki Türkiye, OECD üyesi ülkeler arasında haftalık ortalama fiili çalışma süresi bakımından en yüksek olan ülkedir (Bakış, Polat ve Ulus, 2018: 19). İşgücü ve çalışma süreleri dinamikleri incelendiğinde küresel kapitalist sisteme bir çevre ülkesi olarak eklenme sürecinin sancılı bir şekilde işlediği Türkiye’de çalışma sürelerini düzenleyen işçi haklarının fiilen uygulanamaz hale geldiği, bu sürecin de bir taraftan sağlığa uygun ve güvenli koşullarda çalışma haklarının yitirilmesine neden olurken diğer taraftan çalışma sürelerinin ve dolayısıyla iş kazalarının artmasıyla sonuçlanmaktadır (Mütevellioğlu, 2009: 9-14).

Grafik 1: Türkiye ve Seçilmiş Ülkelerde Ortalama Çalışma Saatleri (2024)



Uluslararası Çalışma Örgütü’nün (İLO) 2024 yılına dair verileri üzerinden hazırlanan Grafik 1’de görüldüğü üzere Türkiye BRICS-Tr ülkeleri arasında Çin ve Hindistan’dan sonra en uzun ortalama çalışma süresine sahip olan ülkedir. Almanya, Fransa, Kanada gibi ülkelere kıyasla bakıldığında ise haftalık ortalama çalışma saatlerinin oldukça fazla olduğu görülmektedir.

Bununla birlikte yasal çalışma süresini aşan işyerlerinin olduğu ve eksik hukuki altyapı ve bilinç nedeniyle kayıtlara yansımayanların da olduğu düşünüldüğünde kayıt dışı istihdamın ağırlıklı olduğu ülkelerde, haftalık ortalama çalışma süresinin özellikle Türkiye’nin de dahil olduğu gelişmekte olan ülkelere 50 saati aşabildiği düşünülmektedir (Yıldırım, 2011: 96).

Diğer taraftan toplam istihdam içinde ortalama çalışma süresini artıran serbest meslek sahiplerinin de olduğu ve yarı zamanlı çalışanlarında tam tersine ortalamayı aşağıda çektiği bu nedenle sağlıklı değerlendirme için bunların ayrı tutulması gerektiği unutulmamalıdır (Kim, 2023: 5).

Haftalık ortalama fiili çalışma saatleri, istihdam dinamiklerinin keşfi ve ülke ekonomisinin gidişatı için önemli bulgular sunabilmektedir (Bakış, Polat ve Ulus, 2018: 14). Türkiye’de haftalık ortalama fiili çalışma sürelerine dair veriler, TÜİK tarafından ilki 1966 yılında yapılan ve bugün ILO’nun benimsediği tanım ve kavramlar doğrultusunda yürütülen Hanehalkı İşgücü Araştırmaları yoluyla toplanmaktadır (TÜİK, 2025: 1).

Bu çalışmada odak noktası olarak Haftalık ortalama fiili çalışma saatlerine dair veriler ele alınmaktadır. Verilere dair açıklama ve kaynaklar Tablo 1’de yer almaktadır.

Tablo 1: Değişkenler, Açıklamaları ve Kaynağı

Veri	Açıklama	Kaynak
HOFCs	Haftalık Ortalama Fiili Çalışma Saati	TÜİK
HOFCs-E	Erkek - Haftalık Ortalama Fiili Çalışma Saati	TÜİK
HOFCs-K	Kadın - Haftalık Ortalama Fiili Çalışma Saati	TÜİK
E-K FARK	Erkek-Kadın Haftalık Ortalama Fiili Çalışma Saati Farkı	TÜİK

2014M01-2025M10 dönemine ait 142 gözlemden oluşan verilere ait tanımlayıcı istatistikler Tablo 2’de sunulmaktadır. Değişkenlerin ortalama ve medyan değerleri birbirine yakın seyretmektedir, bu durum serilerin belirli bir bantta simetrik olarak dalgalandığı göstermektedir. Ayrıca HOFCs-K değişkeni belirgin bir şekilde negatif çarpıklık ve yüksek kurtosis değerine sahiptir ve bu durum belirli dönemlerde kadınlar da çalışma sürelerinin normalden saptığını işaret etmektedir.

Tablo 2: Değişkenlere Ait Tanımlayıcı İstatistikler

	HOFCs	HOFCs-E	HOFCs-K	E-K FARKI
Ortalama	44.80	46.94	40.08	6.86
Medyan	44.75	46.75	40.20	6.65
Maksimum	49.50	52.00	43.70	10.30
Minimum	38.30	39.80	34.90	4.10
Standart Sapma	1.72	2.07	1.04	1.53
Çarpıklık	-0.31	-0.12	-1.23	0.39
Kurtosis	3.73	2.99	8.51	1.96
Jarque-Bera	5.39	0.37	215.21	9.95
Olasılık	0.07	0.83	0.00	0.01
Gözlemler	142	142	142	142

Jarque–Bera test sonuçları HOFCS-E değişkeninin normal dağılım varsayımını sağladığını, buna karşılık HOFCS-K ve E–K farkı değişkenlerinin normal dağılmadığını ortaya koymaktadır. Değişkenlerin şoklar karşısındaki davranışlarını gözlemlemek üzere yapılan Augmented Dickey Fuller (ADF-1979-1981) ve Phillips-Perron (PP- 1988) birim kök testleri sonuçları Tablo 3’te yer almaktadır.

Tablo 3: ADF ve PP Birim Kök Testi Sonuçları

		Sabit		Sabit & Trend			Sabit		Sabit & Trend	
		t-İst	Olasılık	t-İst	Olasılık		t-İst	Olasılık	t-İst	Olasılık
ADF	HOFCS	-2.70	0.08	-4.76	0.00	d(HFOCS)	-19.91	0.00	-19.84	0.00
	HOFCS-E	-2.57	0.10	-4.90	0.00	d(HFOCSE)	-19.59	0.00	-19.53	0.00
	HOFCS-K	-3.93	0.00	-4.30	0.00	d(HFOCSK)	-19.99	0.00	-19.91	0.00
	E-K FARKI	-2.01	0.28	-4.06	0.01	d(FARK)	-14.30	0.00	-14.29	0.00
	HOFCS	-3.86	0.00	-7.97	0.00	d(HFOCS)	-38.93	0.00	-39.04	0.00
PP	HOFCS-E	-3.50	0.01	-8.17	0.00	d(HFOCSE)	-35.67	0.00	-35.86	0.00
	HOFCS-K	-6.92	0.00	-7.52	0.00	d(HFOCSK)	-56.16	0.00	-56.71	0.00
	E-K FARKI	-2.69	0.08	-8.54	0.00	d(FARK)	-42.61	0.00	-58.75	0.00

Geleneksel birim kök testi sonuçları serilerin trendde durağan olduğunu, şoklardan kalıcı olarak etkilenmediğini göstermektedir. Gözlem dönemi içinde Türkiye özelinde yapısal şokların da olduğu düşünülerek Lee-Strazicich (LM- 2003-2004) çift yapısal kırılmalı birim kök testi yapılmıştır.

Tablo 4: Lee-Strazicich Yapısal Kırılmalı Birim Kök Testi Sonuçları

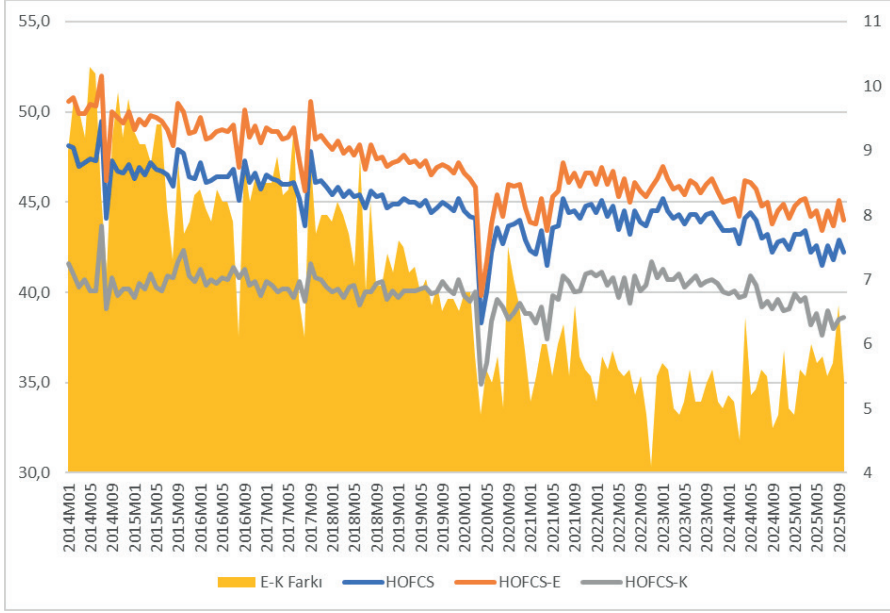
	Min. t-ist	G. U.	Kritik Değerler			Yapısal Kırılma Tarihleri
HOFCS	-8.055	2	-6.167	-5.485	-5.224	2019M12 - 2021M07
HOFCS-E	-7.959	8	-6.167	-5.485	-5.224	2020M02 - 2021M07
HOFCS-K	-6.911	1	-6.167	-5.485	-5.224	2019M12 - 2021M07
E-K FARKI	-6.767	2	-6.271	-5.621	-5.332	2019M06 - 2024M02

G.U.= Gecikme uzunluğunu ifade etmektedir.

Tablo 4’te değişkenlerin yapısal kırılmalarla birlikte durağan olduğu görülmektedir. Ayrıca HOFCS-E serisinin 8 gecikme uzunluğunda olması erkeklerde haftalık ortalama fiili çalışma süresinin uzun dönemli yapısal özelliklere sahip olduğunu, buna karşın HOFCS-K’nın 1 gecikme uzunluğunda olması da kadınlarda çalışma saatlerinin kısa dönemli şoklara açık olduğuna dair ipucu vermektedir. Yapısal kırılma tarihlerine bakıldığında da 2019 Aralık ayında çalışma sürelerinde genel olarak ve kadınların çalışma sürelerinde yapısal kırılmanın yaşandığını göstermektedir. Erkeklerin çalışma sürelerindeki yapısal kırılma ise COVID19 sürecinde ilk kapanmaların

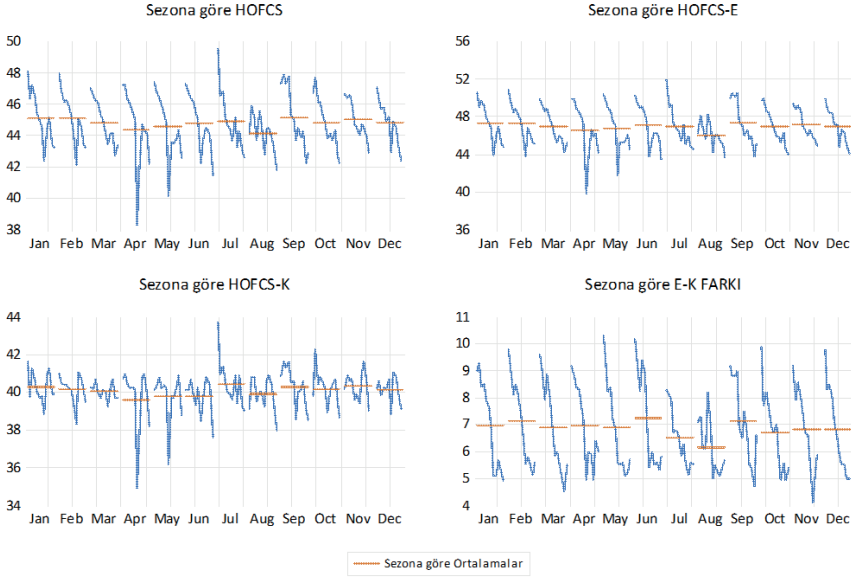
yaşanmaya başladığı 2020 Şubat ayına denk gelmektedir. Serilerdeki diğer yapısal kırılma tarihleri ise 2021 Temmuz ayını işaret etmektedir. E-K FARKI değişkeni ise ayrılmaktadır. Burada öne çıkan tarihler 2019 Haziran ve 2024 Şubat aylarıdır.

Grafik 2: Türkiye’de Haftalık Ortalama Fiili Çalışma Saatleri Seyri, Erkek-Kadın ve Fark

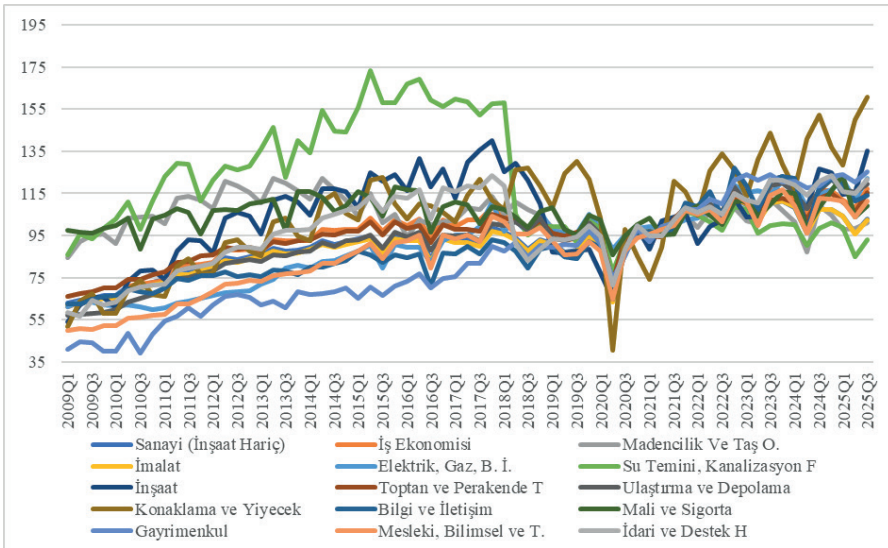


Grafik 2’de Türkiye’de haftalık ortalama fiili çalışma sürelerinin genel, erkek-kadın ve fark olarak gelişimi yer almaktadır. Grafikte ilk olarak ele alınan serilerin COVID19 sürecinde kırılmaya uğradığı ve sonrasında topladığı dikkat çekmektedir. Ayrıca, ortalama fiili çalışma sürelerinin genel olarak azalma eğiliminde olduğu ve zaman içinde erkek ve kadın arasındaki ortalama fiili çalışma süreleri farkının daraldığı görülmektedir.

Grafik 3 üzerinden sezona göre serilere bakıldığında ise HOFCS ve HOFCS-E aylık ortalamalarda en düşük değeri Ağustos ayında almaktadır. Ağustos ayı aynı zamanda E-K FARKI’nın da en düşük olduğu aydır. E-K FARKI en çok Haziran ayında gerçekleşmektedir. Yaz tatili dönemi olarak düşünüldüğünde teori ile pratiğin örtüştüğü düşünülebilir. En çok çalışılan ay ise HOFCS ve HOFCS-E serileri için Eylül olurken HOFCS-K için Temmuz ayıdır.

Grafik 3: Türkiye’de Haftalık Ortalama Fiili Çalışma Saatlerinin Sezonluk Seyri

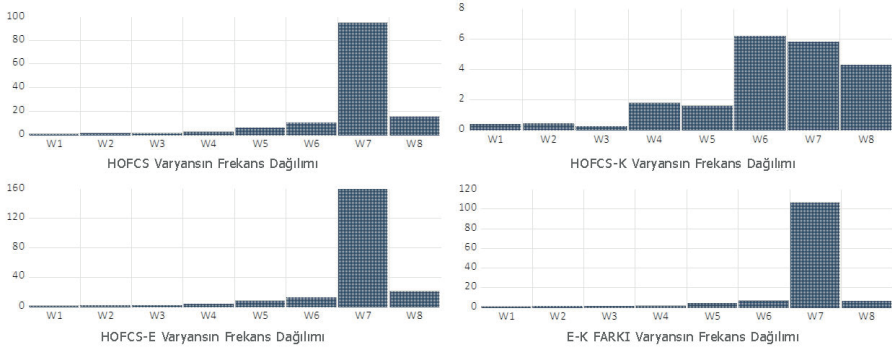
Grafik 4’te TÜİK’in konuyla ilgili ayrıca yayınladığı Çalışma Saat Endeksinin sektörel açıdan gelişim seyri yer almaktadır. Burada ilk etapta COVID19 sürecinde başta konaklama ve yiyecek sektörü olmak üzere hemen hemen bütün sektörlerde çalışma saatlerinin (doğal olarak) düştüğü, sonrasında genel olarak trendin korunduğu görülmektedir.

Grafik 4: Türkiye’de Sektörel Olarak Çalışma Saati Endeksi’nin Seyri

Son aylarda konaklama ve yiyecek ve inşaat sektörlerinde çalışan saatlerinde artışın olduğu buna karşılık 2017 yılına kadar en yüksek seviye de seyreden Su Temini, Kanalizasyon, Atık Yönetimi ve İyileştirme Faaliyetlerinde çalışma saatlerinde düşüş olduğu dikkat çekmektedir.

Değişkenlerin yapısal özelliklerini görmek adına Wavelet (Dalga) analizi yapılarak varyansın frekans dağılımı grafikleri elde edilmiştir.

Grafik 5: Haftalık Ortalama Fiili Çalışma Sürelerinin Varyans Frekans Dağılımları



Görsel 1’de sunulduğu üzere HOFCS, HOFCS-E ve E-K FARKI eğrilerinin büyük ölçüde (>%85) W7 ve W8’de yani uzun dönemli yapısal faktörlerden etkilenmektedir. Buna karşın HOFCS-K orta-uzun dönemli olarak (>%50) yapısal faktörlerden etkilenmektedir. Bu sonuçlar LM testindeki gecikme katsayılarındaki farklılaşmayla örtüşmektedir.

4. Sonuç Yerine

İşgücünün emeğini işe yansıtması olan “çalışma” fiili tarih boyunca geçirdiği evrime rağmen önemini korumakta ve hatta sosyoekonomik ve politik süreçlerin temel belirleyicileri arasında yer almaya devam etmektedir. Özellikle gelişen teknolojiyle birlikte keskinleşen küresel rekabet ortamında firmaların ve devletlerin avantaj elde etme ve kar maksimizasyonunu sağlama arzusu emeğin istismarını veya yakın bir ifadeyle “çalışma saatlerini” yeniden gündeme getirmektedir.

Çalışma kapsamında Türkiye’de haftalık ortalama fiili çalışma saatlerinin dinamikleri ele alınmıştır. Yapılan karşılaştırma ve değerlendirmelerde Türkiye’de ortalama fiili çalışma saatlerinin OECD ülkelerinden görece daha fazla olduğu, bununla birlikte 2014 yılından itibaren ortalama fiili çalışma sürelerinin azalma eğiliminde olduğu, özellikle erkeklerin kadınlara kıyasla daha uzun saatler çalıştığı ama aradaki farkın daralmakta olduğu

tespit edilmiştir. Ayrıca erkeklerin tersine kadınlarda çalışma saatlerinde yapısal nedenlerden ziyade şoklara daha açık olduğu, bununla birlikte birim kök testlerine göre şokların kalıcı olmadığı görülmüştür. Sektörlerdeki çalışma saatlerinde ise genel olarak bir artış trendinin olduğu, zaman içinde sektörlerdeki daralmalara paralel olarak çalışma saatlerinin değişebildiği dikkat çekmiştir.

İlave olarak Almanya, Fransa gibi gelişmiş ülkelerde çalışma saatlerinin az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelere kıyasla çok daha düşük olduğu göz önünde bulundurulduğunda çalışma koşullarının ve saatlerinin verimlilik merkezli olarak yeniden ele alınması, esnek çalışma gibi kavramların kapsamlı bir şekilde tartışılması gerektiği düşünülmektedir.

Kaynakça

- Akın, O. (2011). İş hukukunda çalışma süreleri. *Journal of Istanbul University Law Faculty*, 45(1-4), 775-795.
- Bakış, O., Polat, S., & Ulus, M. (2018). Türkiye’de çalışılan saatlerin dağılımı ve değişimi. *Efil Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, (4), 108-127.
- Bursal, M., & Şentürk, İ. (2022). Türkiye’de Cinsiyetlere Göre Çalışma Sürelerinin Durumu. *Uluslararası Ticaret ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 6(2), 71-80.
- Dickey, D. A., & Fuller, W. A. (1979). Distribution of the estimator for autoregressive time series with a unit root. *Journal of the American Statistical Association*, 74, 427-431.
- Dickey, D. A., & Fuller, W. A. (1981). Likelihood ratio statistics for autoregressive time series with a unit root. *Econometrica*, 49, 1057-1072.
- Dursun, E. (2024). 4857 sayılı İş Kanunu’nda fazla çalışma ve fazla sürelerle çalışma. *Selçuk Üniversitesi Adalet Meslek Yüksekokulu Dergisi*, 7(1), 1-34.
- Kim, M. (2023). *OECD average annual hours worked: Comparative analysis and implications* (KDI Focus No. 128). Sejong: Korea Development Institute.
- Köseoğlu, A., & Kabul, S. (2014). 4857 sayılı İş Kanunu bağlamında çalışma süresinin aşılması: Fazla çalışma. *Journal of Istanbul University Law Faculty*, 72(2), 233-268.
- Lee, J., & Strazicich, M. C. (2003). Minimum lagrange multiplier unit root test with two structural breaks. *The Review of Economics and Statistics*, 85(4), 1082-1089.
- Lee, J., & Strazicich, M. C. (2004). Minimum LM unit root test with one structural break (Working Paper No. 04-17). Appalachian State University.
- Lee, S., McCann, D., & Messenger, J. C. (2007). *Working time around the world: Trends in working hours, laws and policies in a global comparative perspective*. Oxon, UK: Routledge.
- Mütevellioğlu, N. (2009). Türkiye’de çalışma sürelerinin uzaması ve ölümlü iş kazalarında artış. *TTB Mesleki Sağlık ve Güvenlik Dergisi*, Nisan-Mayıs-Haziran, 8-14.
- Phillips, P. C. B., & Perron, P. (1988). Testing for a unit root in time series regression. *Biometrika*, 75, 335-346.
- Şen, A. (2005a). Washington Konsensüsü ve gelişmekte olan ülkeler sorunları: Eleştirel bir değerlendirme. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 10(2), 181-200.
- Şen, A. (1998). Uluslararası politik ekonomi (UPE) nedir? *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 12(1-2), 393-408.

- şen, A. (2005b). İktisadi kalkınmada devlet-piyasa nispi rollerine ilişkin tartışmalara “Washington sonrası konsensüsü” son noktayı koydu mu? *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(2), 325–341.
- TİİK. (2025). *Hanehalkı işgücü araştırması metodolojik açıklama dokümanı: İşgücü istatistikleri (aylık, çeyreklik ve yıllık göstergeler)*. Ankara: Türkiye İstatistik Kurumu.
- Uğurlu, G., & Yıldız, A. N. (2024). Çalışma sürelerinin çalışan sağlığına etkileri. *alışma İlişkileri Dergisi*, 15(2), 1–19.
- Yıldırım, K. (2011). Uluslararası düzenlemelerde fazla çalışma ve ülke uygulamaları. *THİS İř Hukuku ve İktisat Dergisi*, 23(4), 34–103.